

Målnummer:	T 2835-18	Avdelning:	2
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2019-03-21		
Rubrik:	Återtagandeförbehålls sakrättsliga giltighet. Fråga om en säljare lämnat ett uttryckligt eller underförstått förfogandemedgivande till köparen.		
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none">• 54 § köplagen (1990:931)• 38 § konsumentkreditlagen (2010:1846)• 7 § lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1932 s. 292• NJA 1959 s. 590• NJA 1960 s. 221• NJA 1974 s. 660• NJA 1978 s. 593		

REFERAT

Örebro tingsrätt

DNB Bank ASA filial Sverige väckte vid Örebro tingsrätt den talan mot

Erwin Hymer Group Sverige AB som framgår av tingsrättens dom.

Tingsrätten (lagmannen Björn Lindén, rådmannen Magnus Wickman och tingsfiskalen Niklas Dahlgren) anförde i dom den 27 februari 2017 följande.

BAKGRUND

Frågan i målet handlar om bättre rätt till två husbilar, varav den ena husbilen är av fabrikatet Fiat Burstner Solano 701 och har registreringsnummer XZE501, och den andra husbilen är av fabrikatet Fiat Burstner Aviano i684 och har registreringsnummer RYD049 (nedan kallade "Fordon 1" respektive "Fordon 2" alternativt "Fordonen").

Under hösten 2012 sålde DNB Bank ASA Filial Sverige ("DNB") Fordonen på avbetalning med äganderättsförbehåll till Eljas Motorsport AB ("Eljas"). Fordonen levererades till Eljas från Eljas Motor AB ("Eljas Motor") respektive Mälarcamp AB ("Mälarcamp"). Därefter överlät DNB under 2013 Fordonen till Mälarcamp, genom att DNB godkände ett gäldenärsbyte mellan Eljas och Mälarcamp. Detta skedde enligt två avtal om överlåtelse undertecknade av företrädaren för Eljas och Mälarcamp den 8 januari 2013. DNB godkände skriftligen Eljas överlåtelse av avbetalningskontrakten till Mälarcamp (och därmed gäldenärsbytet). DNB överlät därigenom Fordonen, till Mälarcamp. Mälarcamp bedrev vid tiden för överlåtelsen handel med husbilar, husvagnar, tillbehör och reservdelar.

Från 2013 och intill dess att Mälarcamp försattes i konkurs den 6 mars 2015 var detta bolag en del av Mobile Living Group Sweden AB:s ("Mobile Living") koncern; även Mobile Living försattes i konkurs samma datum.

Den 19 december 2014 ingicks ett flerpartsavtal mellan bl.a. kreditgivarna Danske Bank A/S, Danmark, Sverige Filial ("Danske Bank"), Nordea Bank AB

samt Nordea Finans AB (tillsammans benämnda "Nordea") och Hymer AG (tyskt ägarbolag till Erwin Hymer Group Sverige AB, - "Hymer"), å ena sidan och Mobile Living samt ett antal husbilsåterförsäljare, däribland Mälarcamp, å andra sidan.

Som en del av detta flerpartsavtal skulle Hymer AG, eller ett av Hymer AG:s dotterbolag, förvärva Fordonen från Mälarcamp, vilket också skedde. Parterna är inte överens om huruvida Fordonen överläts via Hymer AG till Hymer eller om Fordonen överläts direkt till Hymer. Att Fordonen slutligen överlåtits till Hymer är emellertid ostridigt i målet samt att de alltjämt befinner sig i Hymers besittning.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

DNB har yrkat att tingsrätten ska förplikta Hymer att till DNB utan lösen utge

a) fordonet med registreringsnummer XZE501, - - -, samt

b) fordonet med registreringsnummer RYD049, - - -.

DNB har vidare yrkat att tingsrätten ska förplikta Hymer att till DNB utge ett belopp om 21 239 kr, jämte ränta - - -.

DNB har slutligen yrkat att tingsrätten ska fastställa att Hymer är skadeståndsskyldigt gentemot DNB för den värdeminskning som uppkommit för Fordonen från den 21 december 2014 till dess DNB återfår Fordonen.

Hymer har bestritt käromålet i sin helhet. Inget belopp har vitsordats som skäligt i och för sig.

ÅBEROPADE GRUNDER OCH OMSTÄNDIGHETER

DNB

Rättsliga grunder

DNB har sålt Fordonen till Eljas på avbetalning med äganderättsförbehåll. Med DNB:s godkännande har Eljas överlåtit samtliga sina rättigheter och skyldigheter under avbetalningskontrakten till Mälarcamp. Trots att Fordonen alltjämt varit föremål för DNB:s äganderättsförbehåll och Mälarcamp inte haft någon rätt att sälja Fordonen har Mälarcamp, utan DNB:s godkännande, sålt Fordonen till Hymer. Hymer har underlåtit att vidta kontroller av Fordonens ägarförhållanden som det ålegat Hymer att genomföra före köpet, och har därför ingen rätt till Fordonen. Hymer ska därför utlämna Fordonen till DNB.

Yrkat kapitalbelopp avser inkomstförlust i form av de ränteintäkter som DNB hade fått av Mälarcamp om avbetalningskontrakten hade löpt på resterande avtalstid. Mälarcamp betalade t.o.m. den 31 januari 2015 i enlighet med avtalet. Ränteintäkterna därefter skulle ha uppgått till 7 361 kr avseende Fordon 1 och 13 878 kr avseende Fordon 2. - - -.

Husbilarna är föremål för konstant värdeminskning sedan överlåtelsen från Mälarcamp till Hymer den 21 december 2014. Hymer är skyldigt att ersätta DNB även för denna skada. DNB yrkar därför fastställelse av att Hymer är skadeståndsskyldigt för den värdeminskning som uppkommit för Fordonen från den 21 december 2014 till dess att DNB återfår Fordonen.

Omständigheter till grund för käromålet

DNB är en svensk filial till en norsk bank. DNB erbjuder finansiering av objekt, bl.a. husbilar och husvagnar, genom avbetalning. DNB har haft ett samarbete med Eljas och Eljas Motor. Bolagen ingår i Eljaskoncernen och företrädades av styrelseledamoten F.E. Från början gick samarbetet ut på att DNB skulle

finansiera personbilar till Eljasbolagens slutkunder. Senare utvecklades samarbetet till att även omfatta finansiering av husbilar och husvagnar till Eljasbolagen. Finansieringen skedde genom avbetalning eller leasing. DNB finansierade inte husbilar eller husvagnar som skulle omsättas i Eljasbolagen, s.k. lagerfinansiering. DNB sysslade över huvudet taget inte med sådan finansiering vid den tidpunkten. Husbilarna och husvagnarna som leasades eller köptes på avbetalning var avtalade att användas uteslutande inom Eljasbolagens verksamhet.

Eljas bedrev inte handel med husbilar eller husvagnar. Av Eljas bolagsordning framgår att Eljas ska bedriva rallyverksamhet samt konsultationer inom rally- och motorsport och därmed förenlig verksamhet.

DNB brukade anteckna i sitt datasystem vilket användningsområde bilarna skulle ha. Av utdrag ur DNB:s databas framgår exempelvis avseende fordonet TYW535 att Eljas ansökt om finansiering genom leasing. DNB:s handläggare har noterat "Husbil, specialaffär." och att återförsäljaren önskat använda fordonet hos sitt dotterbolag som hyrbil. Av utdrag ur databasen avseende fordonet JMT967 framgår att handläggaren noterat att ansökan rör en stor husbil som ska användas i uthyrningssyfte. Handläggaren har vidare noterat att säljaren och återförsäljaren påpekat att det inte rör sig om lagerfinansiering. Av utdrag ur databasen avseende fordonet BJT441 framgår att handläggaren noterat att kreditansökan rör en husbil som ska gå som hyrbil. Slutligen finns ett utdrag ur databasen rörande fordonet BEK586, där följande finns noterat.

Husbil till besläktat bolag med Eljas Motor. Används mycket till event/ PR-motorsport. - Har tidigare finansierat 6 stycken husbilar på detta bolag. Alla är välskötta och alla är nu lösta. - Godkänner krediten med hänsyn till att leverantören har välskötta engagemang samt ett långvarigt samarbete som alltid fungerat bra.

Slutsatsen är att användningsområdet för fordonen i Eljasbolagen var uthyrning, motorsportsevent, PR samt rallyverksamhet, att Eljasbolagen skötte sina åtaganden enligt avtalen och att det aldrig förekommit några problem mellan DNB och Eljasbolagen.

Ibland önskade Eljasbolagen sälja bilarna vidare. Eljasbolagen tog då kontakt med DNB för att få tillåtelse till försäljning. De gånger DNB tillät detta löste Eljasbolagen först ut kontrakten, varefter bilarna såldes. Eljasbolagen har aldrig förfogat över bilarna innan de slutbetalts.

Under sensommaren och hösten 2012 fick DNB ännu en förfrågan från F.E. Han ville att DNB skulle ställa upp med finansiering av två husbilar till Eljas. Tanken var att de skulle användas som tidigare. När DNB får en sådan förfrågan görs normalt en kreditprövning för att kontrollera köparens betalningsförmåga. Först görs en automatiserad kreditprövning via datasystemet, varvid uppgifter från kreditupplysningsföretag inhämtas. Ibland görs även en manuell kreditprövning. I den manuella kreditprövningen kan hänsyn tas till om köparen tidigare varit kund hos DNB och om denna i så fall skött sina åtaganden. I detta fall genomförde DNB en sedvanlig kreditprövning och beviljade finansiering av husbilarna.

DNB köpte Fordonen av två olika leverantörer, varefter dessa såldes till Eljas på avbetalning. Två avbetalningskontrakt upprättades före köpen. Av avbetalningskontrakten avseende Fordonen framgår följande.

Säljaren förbehåller sig rätten att återta köpeobjektet till dess att Köparen fullgjort alla sina betalningsförpliktelser enligt detta avtal. Observera att det inte är tillåtet att sälja eller på annat sätt göra sig av med köpeobjektet innan kontraktet är slutbetalt.

DNB och Eljas har alltså avtalat om äganderättsförbehåll och förfogandeförbud. I båda fallen har F.E. undertecknat kontrakten för Eljas räkning. Av punkterna

10-12 i de allmänna villkoren framgår att DNB förbehåller sig äganderätten till Fordonen och att det råder ett absolut förbud mot att sälja Fordonen men att uthyrning var tillåtet om DNB gav tillåtelse till detta.

I DNB:s kreditbeslut avseende Fordon 2 har det antecknats att Fordon 2 skulle användas mycket till event, PR och motorsport och att krediten beviljades på grund av välskötta engagemang.

Parterna var överens om äganderättsförbehållen och förfogandeförbuden. Under den tid Eljas hade bilarna användes de i verksamheten och var inte till försäljning. Ett halvår efter köpet, i början av 2013, frågade F.E. DNB om det gick bra att överlåta avbetalningskontrakten till Mälarcamp. Mälarcamp ingick vid den här tiden också i Eljaskoncernen. DNB gjorde först en automatiserad kreditprövning av Mälarcamp. De uppgifter som då fanns att tillgå var via ett kreditupplysningsföretag, som baserat sina uppgifter på Mälarcamps årsredovisning för räkenskapsåret 2011 och ett beslut om nyemission som fattats den 11 januari 2013. Av årsredovisningen i fråga framgår i och för sig att Mälarcamp gjort ett minusresultat på 100 000 kr. Samtidigt var nettoomsättningen på cirka 51 000 000 kr hög. Av balansräkningen framgår att Mälarcamp var ett välmående företag med god likviditet. Först flera år senare kom Mälarcamp på obestånd. Av utdraget ur bolagsregistret framgår vidare att Mälarcamp tillförts 100 000 kr genom nyemissionen. Det fanns alltså inte anledning för DNB att ifrågasätta Mälarcamps betalningsförmåga. Eftersom Mälarcamp bedömdes ha god kreditvärdighet beviljades krediten, varpå avbetalningskontrakten den 1 februari 2013 överläts från Eljas till Mälarcamp.

Av de två överlåtelsekontrakten avseende Fordonen framgår följande.

Observera att det inte är tillåtet att sälja, eller på annat sätt göra sig av med Köpeobjektet innan kontraktet är slutbetalt. - Denna överlåtelse innebär att Nuvarande Köpare på Överlåtelsedagen överlåter samtliga rättigheter och skyldigheter gällande rubricerat kontrakt, innefattande bl.a. sin villkorade äganderätt till Köpeobjektet som är belastat med s.k. äganderättsförbehåll, till Ny Köpare.

F.E. har undertecknat köpeavtalen för såväl Eljas som Mälarcamps räkning.

Vid överlåtelsen av avbetalningskontrakten till Mälarcamp var det aldrig tal om att Fordonens användningsområde skulle vara något annat än tidigare, dvs. uthyrning, motorsportsevent och PR. Överlåtelsen innebar endast ett gäldenärsbyte.

Transportstyrelsen är registreringsmyndighet och ansvarig för det s.k. vägtrafikregistret. I vägtrafikregistret ska bl.a. uppgift om förfoganderätten till ett fordon föras in. Mälarcamp registrerades som ägare till Fordonen i vägtrafikregistret. I registret fördes även in uppgift om att det var fråga om ett kreditköp och att DNB var kreditgivare. Dessa uppgifter kan man enkelt få tag på via antingen Transportstyrelsens hemsida, en SMS-tjänst eller Infotorg. Av utdrag ur fordonsregistret, daterade den 7 september 2015, alltså efter att Fordonen överlåtits till Hymer, framgår att Fordonen är köpta på kredit. Vidare framgår att DNB är kreditgivare och att äganderättsförbehållens slutdatum är den 31 augusti 2017 för Fordon 1 och den 30 september 2017 för Fordon 2.

Mälarcamp använde Fordonen i sin verksamhet under nästan två års tid. Fordon kan enligt lag ställas av men ändå framföras i viss omfattning, om det finns en s.k. saluvagnslicens. Fordonen kan då framföras i den utsträckning som krävs för demonstration och försäljning. Bilförsäljare har ofta en saluvagnslicens. Fordonen brukar då förses med en speciell saluvagnsskylt. Syftet med saluvagnslicensen är att befria licensinnehavaren från omotiverade kostnader för fordonsskatt och försäkringsavgifter under den tid som ett fordon är till försäljning. Att Mälarcamp använde Fordonen i sin verksamhet vinner stöd av uppgifter om på- och avställning. Detta framgår av utdrag från Infotorg daterade den 11 april 2016. Fordon 1 ställdes på den 28 juli 2014 och ställdes

av den 6 augusti samma år. Fordon 2 ställdes på den 8 juli 2013 och ställdes av den 7 augusti 2013. Därefter ställdes Fordon 2 på igen den 9 september 2013, ställdes sedan av den 17 september 2013, ställdes på igen den 3 juli 2014 och ställdes slutligen av den 12 november 2014.

Fordonen var i Eljas besittning i ett halvår. Mälarcamp hade Fordonen i sin besittning i två år. Fordonens körsträckor visar på att Fordonen inte varit till försäljning. Vid överlåtelsen till Eljas hade Fordon 1 gått 2 000 mil medan Fordon 2 gått 4 500 mil, vilket framgår av avbetalningskontrakten. Detta ska jämföras med mätarställningarna från de senaste besiktningarna, som framgår av utdrag från Infotorg daterade den 15 april 2016. Mätarställningen avseende Fordon 1 var 2 173,8 mil vid besiktningen den 25 november 2013. Mätarställningen avseende Fordon 2 var 5 395,2 mil vid besiktningen den 27 juni 2014. Om Fordonen verkligen var avsedda för vidareförsäljning hade de inte framförts i den omfattning som skett, eftersom detta påverkar värdet avsevärt.

Mälarcamp kan alltså inte ha varit av uppfattningen att det fanns ett förfogandemedgivande.

Den 21 eller 22 december 2014, ungefär två år efter att avbetalningskontrakten överlåtits till Mälarcamp, sålde Mälarcamp Fordonen vidare. Överlåtelsen var ett led i en större uppgörelse som syftade till att lösa Mobile Livings akuta likviditetskris. När försäljningen skedde var Fordonen inte slutbetalda. Hymer hade enkelt kunnat ta reda på att Fordonen var belastade med äganderättsförbehåll.

Hymer har påstått att överlåtelsen skedde till det tyska moderbolaget Hymer AG och att Fordonen kort därefter såldes till Hymer. Detta är av mindre betydelse. Av utdrag ur "flerpartsavtalet" framgår att bl.a. Hymer AG och Mälarcamp var parter till avtalet. Vidare framgår följande.

Hymer, or one of its subsidiaries, shall purchase items from Mälarcamp as specified in Appendix 3.4.

Av den omnämnda bilagan framgår att Fordonen ingick i försäljningen. Av flerpartsavtalet framgår vidare att betalning till Mälarcamp skulle ske senast den 23 december 2014. Hymer och inte Hymer AG registrerades som ägare redan den 22 december 2014, vilket beträffande Fordon 1 framgår av utdrag ur fordonsregistret. Det framstår därför som en efterhandskonstruktion att Fordonen först överlåtits till Hymer AG. Fordonen har alltså överlåtits direkt till Hymer. F.E. har bekräftat detta i ett mail till F.S. den 29 maj 2015, där han skriver bl.a. följande.

Jag blev beordrad av vår högsta ledning och ekonomiavdelning att göra ägarbyte på ett antal fordon. De skulle säljas till Hymer Sverige och det var bråttom att göra ägarbyte. Jag gjorde ägarbyte på några på listan men påtalade att t.ex. RYD049 var kreditspärрад på DNB.

Mälarcamp var alltså medvetet om att det fanns ett förfogandeförbud. Av e-postkorrespondens från den 29 december 2014 mellan P.L. - ekonomichef på Mobile Living - och F.E., framgår följande.

P.L.: Såg att RYD049 inte var överförd till Hymer utan fortfarande står kvar på Mälarcamp. Vet inte om du har rätt dator med dig så du kan överföra även denna?

F.E.: Jag har med dator! Ska bara leta på nät någonstans! Är spärren släppt på den?

F.E.: Oj! Den ligger ju på DNB! Är inte löst, vet inte ens om det är beställt nån lösenoffert. Så vänta med att göra nåt!

Det framgår alltså att F.E. och P.L. var eniga om att Fordonen tillhörde DNB och att vidareförsäljning inte fick ske innan kontrakten slutbetalts. Förfogandeförbuden var alltså enligt såväl DNB:s som Mälarcamps uppfattning allvarligt menade.

Hymer AG och Hymer hade enkelt kunnat kontrollera om Mälarcamp var ägare till Fordonen. Detta har de inte gjort trots att det förväntats av dem. De kan därför inte anses ha varit i god tro.

Vidareförsäljningen gjordes helt utan DNB:s vetskap. Mälarcamp fortsatte dock att betala i enlighet med amorteringsplanen även efter vidareförsäljningen till Hymer. De sista inbetalningarna gjordes den 17 februari 2015. Mälarcamp hade skött sina åtaganden under åren och det fanns ingen anledning för DNB att ifrågasätta Mälarcamps betalningsförmåga. Den 6 mars 2015 försattes Mälarcamp i konkurs.

Sammanfattningsvis var DNB och Mälarcamp överens om att det fanns ett äganderättsförbehåll och ett förfogandeförbud. Hymer har inte vidtagit några åtgärder för att kontrollera om Mälarcamp var ägare till Fordonen.

- - -

DNB har även rätt till ersättning för den värdeminskning som Fordonen undergått under den tid som Hymer haft Fordonen.

Hymer

Rättsliga grunder

Hymer äger bättre rätt till Fordonen eftersom de av DNB uppställda äganderättsförbehållen är sakrättsligt ogiltiga. Äganderättsförbehållen var eller i vart fall blev ogiltiga redan då Fordonen fanns i Eljas besittning.

För det fall tingsrätten skulle finna att äganderättsförbehållen var giltiga under tiden Fordonen fanns i Eljas besittning äger Hymer alltså bättre rätt till Fordonen. Äganderättsförbehållen blev i vart fall ogiltiga när DNB sålde Fordonen till Mälarcamp, eftersom DNB godkände en överlåtelse av avbetalningskontrakten avseende Fordonen från Eljas till Mälarcamp. Syftet med att Fordonen överläts till Mälarcamp var att Mälarcamp skulle förfoga över Fordonen, genom uthyrning och genom försäljning. Detta var eller måste DNB varit medvetet om. För det fall tingsrätten skulle finna att äganderättsförbehållen inte ursprungligen var ogiltiga eller blev ogiltiga i samband med överlåtelsen till Mälarcamp äger Hymer bättre rätt till Fordonen eftersom äganderättsförbehållen blev ogiltiga under tiden Fordonen fanns i Mälarcamps besittning. Fordonen har aldrig använts i PR-sammanhang eller för motorsportsevent. Enligt DNB har Fordonen använts för uthyrning till tredje man. Uthyrning utgör rent objektivt sett ett förfogande. Under alla förhållanden har DNB vid försäljningen av Fordonen till Mälarcamp ansett att uthyrning är ett förfogande och förbjudit Mälarcamp att hyra ut Fordonen. Mälarcamp har förfogat över Fordonen genom att sälja eller medverka till att sälja Fordonen till Hymer AG. Försäljningen var frivillig och skedde inom ramen för Mälarcamps normala affärsverksamhet.

Hymer AG har gjort ett exstinktivt godtrosförvärv genom att köpa Fordonen från kreditgivarna som en del av en större uppgörelse. DNB saknar således möjlighet att framställa äganderättsanspråk mot såväl Hymer AG som mot varje nästkommande ägare av Fordonen, dvs. Hymer. Under alla förhållanden har Hymer gjort ett exstinktivt godtrosförvärv när Fordonen överläts från Hymer AG.

Omständigheter till grund för svaromålet

Mälarcamp ingick från början i Eljaskoncernen. Från och med mars 2013 ingick Mälarcamp istället i Mobile Living-koncernen.

DNB köpte Fordonen och överlät dem först till Eljas och därefter till Mälarcamp, vilket skedde genom ett gäldenärsbyte. I avbetalningskontrakten fanns äganderättsförbehåll. Därefter har Mälarcamp sålt Fordonen till Hymer, vilket skedde i samband med en större uppgörelse mellan bl.a. Hymer, Mobile Living-koncernen och Mobile Living-koncernens kreditgivare.

DNB och Eljas ingick avtal om avbetalningsköp, för det ena fordonet den 8 augusti 2012 och för det andra fordonet den 13 september 2012. Fordon 1 levererades från Eljas Motor och Fordon 2 levererades från Mälarcamp. Vid den tidpunkten ingick Eljas, Eljas Motor och Mälarcamp i samma koncern. Avbetalningskontrakten var mer eller mindre identiska.

Av avbetalningskontraktet avseende Fordon 1 framgår att DNB var säljare, att Eljas var köpare och att Eljas Motor var leverantör. Det framgår vidare att kredittiden var 36 månader. Enligt amorteringsplanen skulle Eljas under de 35 första månaderna betala ett belopp om 10 175 kr per månad och den sista månaden skulle betalning om 208 175 kr ske.

Av avbetalningskontraktet avseende Fordon 2 framgår att DNB var säljare, att Eljas var köpare och att Mälarcamp var leverantör. Det framgår vidare att kredittiden var 36 månader. Enligt amorteringsplanen skulle Eljas under de 35 första månaderna betala ett belopp om 12 262 kr per månad och den sista månaden skulle betalning om 352 262 kr ske.

Avbetalningskontraktet avseende Fordon 1 undertecknades av F.E. på köparsidan och av O.E. - F.E:s bror - på leverantörsidan.

Avbetalningskontraktet avseende Fordon 2 undertecknades av F.E. på köparsidan och av G.E. - F.E:s pappa - på leverantörsidan.

Båda avbetalningskontrakten hänvisar till DNB:s allmänna villkor. De relevanta avtalsvillkoren i de allmänna villkoren är följande.

Punkten 10: Säljaren förbehåller sig äganderätten till köpeobjektet till dess Köparen fullgjort sina förpliktelser enligt detta kontrakt. Det är vid straffansvar förbjudet för Köparen att försälja, hyra ut, pantsätta eller på annat sätt avhända sig köpeobjektet eller del därav innan äganderätten helt övergått till Köparen.

Punkten 11: Köpeobjektet får användas endast i Köparens rörelse. Köparen får inte heller, utan Säljarens skriftliga medgivande, använda köpeobjektet i tävlingssammanhang, hyra ut köpeobjektet, använda köpeobjektet för transport av personer eller gods mot betalning.

Punkten 12: Säljaren förbehåller sig rätten att omedelbart återtaga köpeobjektet på Köparens bekostnad om: a) Köparen riskerar Säljarens säkerhet i köpeobjektet och/eller vanvårdar detsamma genom att bland annat (iii) frånhänder sig besittning av köpeobjektet, eller (iv) i övrigt enligt Säljarens bedömning äventyrar Säljarens säkerhet i köpeobjektet [...]; e) om väsentlig ändring sker av Köparens ägarstruktur eller inriktning avseende rörelsen [...] eller; f) Köparen i övrigt åsidosätter någon förpliktelse i detta kontrakt som äventyrar Säljarens säkerhet i köpeobjektet.

Avtalen föregicks inte av några förhandlingar och det framgår inte att parterna diskuterat syftet med överlåtelseerna. Av DNB:s kreditbeslut avseende Fordon 2 framgår att kreditprövningen gjordes den 10 september 2012, samma dag som Eljas kreditansökan inkom. Det framgår av kreditbeslutet att Mälarcamp skulle vara leverantör och att det var fråga om avbetalningsköp. Ärendet handlades på ungefär sex minuter. Avsnitten Riskmodell och Orsak har maskats av DNB. Följande handläggarnoteringar ska framhållas.

Info från tidigare affärer. Husbil till besläktat bolag med Eljas Motor, används mycket till event/PR motorsport. - Godkänner med hänsyn till välskötta engagemang, ingår i eljas motor koncernen som vi har samarbete med.

DNB har överlåtit Fordonen till ett bolag inom en koncern som huvudsakligen sysslar med husbilsförsäljning. Av Eljas bolagsordning framgår visserligen att bolaget ska bedriva rallyverksamhet samt konsultationer inom rally- och motorsport och därmed förenlig verksamhet. I verkligheten förhöll det sig annorlunda.

DNB och Eljas har vid åtminstone fyra ytterligare tillfällen ingått avtal om leasing eller avbetalning av fordon. Detta framgår av utdrag ur DNB:s databas avseende fordonen med registreringsnummer TYW535, JMT967, BJT441 och BEK586. Samtliga fordon har sålts vidare, oftast till privatpersoner. Detta har skett kort tid efter att leasing- eller avbetalningskontrakten ingåtts, vilket framgår av nyssnämnda utdrag jämfört med utdrag från Infotorg avseende samma fordon. Fordonet TYW535 förvärvades av Eljas från DNB och såldes till en privatperson efter två månader. Fordonet JMT967 förvärvades av Eljas från DNB och såldes till en privatperson efter fyra månader. Fordonet BJT441 förvärvades av Eljas från DNB och såldes till en privatperson efter sex månader. Fordonet BEK586 förvärvades av Eljas från DNB och såldes till en privatperson efter fyra månader.

De aktuella Fordonen är två fordon bland flera andra som finansierats av DNB för att säljas. Det har funnits ett partsbruk mellan å ena sidan DNB och å andra sidan Eljaskoncernen och Mobile Living-koncernen, som gått ut på att DNB finansierat fordon avsedda för vidareförsäljning.

I kreditbeslutet avseende Fordon 2 finns följande notering. Info från tidigare affärer: Husbil till besläktat bolag med Eljas Motor, används mycket till event/pr motorsport. Bland annat Mitsubishi. Samar-bete med R.G. - lite goodwill med hänsyn till detta.

Samma information finns i kreditbeslutet avseende fordonet BEK586, som tidigare överlåtit från DNB till Eljas. Handläggarnoteringen tar alltså sikte på användningsområdet för fordonet BEK586 och inte Fordon 2. Vidare framgår av kreditbeslutet avseende fordonet BEK586 att DNB tidigare finansierat sex av Eljas husbilar.

Eljas skulle enligt bolagsordningen inte ägna sig åt försäljning men har ändå gjort det. DNB har trots det fortsatt att finansiera fordon till Eljaskoncernen.

DNB har gjort gällande att Eljas skulle använda Fordonen till bl.a. uthyrning. Uthyrning är inte tillåtet enligt avbetalningskontrakten och de allmänna villkoren. Den 21 augusti 2012, två veckor efter att Eljas förvärvat Fordon 1, bjöds det ut till försäljning. Detta framgår av utdrag från Carfax. Carfax är en tjänst som vem som helst kan ta del av och som tillhandahåller fordonsrapporter rörande bl.a. ägarbyte, belåning, försäkring, om fordonet varit ute till försäljning eller varit registrerat som ett hyrfordon.

Den 8 januari 2013 ansökte F.E. för Eljas räkning om att få överlåta avbetalningskontrakten till systerbolaget Mälarcamp. DNB godkände ett gäldenärsbyte den 5 februari 2013. Härigenom övertog Mälarcamp alla rättigheter och skyldigheter som Eljas hade mot DNB. Fordonen levererades från Eljas till Mälarcamp. F.E. undertecknade överlåtelsekontrakten avseende Fordonen för såväl Eljas som Mälarcamps räkning. Överlåtelsen föregicks inte av några avtalsförhandlingar mellan DNB och Mälarcamp.

Mälarcamp sysslade uteslutande med husbilsförsäljning. Av Mälarcamps bolagsordning framgår att bolaget skulle bedriva försäljning av fritidsfordon och därmed förenlig verksamhet. Husbilar behandlades som omsättningstillgångar i rörelsen. DNB var vid överlåtelseerna medvetet om att Mälarcamp var en

husbilsåterförsäljare, att Eljas tidigare sålt fordon som finansierats av DNB och att F.E. vid överlåtelserna företrädde både Eljas och Mälarcamp. DNB vidtog inga åtgärder för att säkra äganderätten till Fordonen.

Efter överlåtelserna sålde Eljas Motor sin majoritetspost i Mälarcamp till Mobile Living. Under denna period blev såväl Mälarcamps som Mobile Living-koncernens finansiella ställning allt sämre.

Eljaskoncernen hade vid flera tillfällen sålt fordon som leasats eller köpts på avbetalning av DNB. Pengarna från försäljningarna användes till att betala skulderna till DNB och genererade samtidigt vinst. Mobile Living-koncernen och Mälarcamp finansierade sitt lager på samma sätt. Av förvaltarberättelsen i Mobile Living-koncernens konkurs framgår bl.a. följande.

Koncernen har haft ett stort lager av såväl nya fordon som begagnade sådana. För att finansiera inköpen av de nya fordonen har Koncernen upptagit krediter från banker som leverantörerna Hymergruppen och Solifer-Polar AB. Därutöver har Koncernen finansierat förvärven av nya fordon genom ingående av leasing- och avbetalningskontrakt med finansbolag. Vid tidpunkten för konkursen förelåg leasing- och avbetalningskontrakt med [bland annat DNB].

Tanken vid förvärvet var att Mälarcamp skulle sälja Fordonen. Detta skedde också. Att Mälarcamp köpte fordon på avbetalning eller leasing var kopplat till bolagets ekonomi. Även innan Fordonen förvärvades hade Mälarcamp ekonomiska bekymmer. Mälarcamp var ett bolag som ibland kunde göra en liten vinst men som hade otillräcklig likviditet och som hölls vid liv genom koncernbidrag och lån. Detta framgår av årsredovisningarna, vilka DNB hade tillgång till när överlåtelserna till Mälarcamp godkändes. Räkenskapsåret 2008-2009 gjorde Mälarcamp en förlust på 378 365 kr trots en omsättning på över 53 000 000 kr och koncernbidrag på 373 990 kr. Räkenskapsåret 2010 omsatte Mälarcamp drygt 54 000 000 kr men gjorde bara en vinst på 76 980 kr. Räkenskapsåret 2011 fanns vid årets början 15 709 kr i likvida medel och vid årets slut 4 528 kr. Samtidigt omsatte Mälarcamp cirka 55 000 000 kr.

På grund av den dåliga likviditeten kunde Mälarcamp inte finansiera sitt lager på annat sätt än genom avbetalningskontrakt och leasing. Mälarcamp skulle enligt amorteringsplanerna i avbetalningskontrakten betala mindre belopp de 35 första månaderna. Den sista månaden skulle nära hälften av Fordonens värde betalas. För att klara sin egen likviditet var Mälarcamp alltså tvingat att sälja Fordonen innan de slutbetalts.

Fordonen har hos Mälarcamp förvarats tillsammans med övriga fordon och varit till salu under hela perioden. Både saluföringen och den slutliga försäljningen strider mot vad som uttryckligen framgår av avbetalningskontrakten. På försäljningsskylten avseende Fordon 2 står angivet "Östgötacamping Manntorp", som var ett av Mälarcamps försäljningsställen. Skylten innehåller vidare information om fabrikat, längd, vikt, årsmodell och att priset var 735 000 kr. På försäljningsskylten avseende Fordon 1 står "Mälarcamp" angivet. Priset var 499 000 kr.

För att Mälarcamp ska ha kunnat använda Fordonen inom rörelsen måste de ha varit registrerade för vägtrafik. Om Fordonen däremot skulle säljas hade det räckt med en saluvagnslicens. Av utdrag från Infotorg daterade den 11 april 2016 framgår att Fordon 1 ställdes på cirka en månad innan det överläts till Eljas. Fordon 1 ställdes därefter av i december 2012, ungefär fyra månader senare. Av utdraget från Carfax framgår att Fordon 1 var till försäljning under hela denna period. I februari 2013 överläts Fordon 1 till Mälarcamp och ställdes på igen under nio dagar med början den 28 juli 2014. Fordon 2 var avställt när det fanns hos Eljas. Först den 8 juli 2013, sex månader efter att Mälarcamp förvärvat Fordon 2, ställdes det på igen under en månad. Den 9 september 2013 ställdes Fordon 2 på igen under åtta dagar och i juli 2014 ställdes det på igen under cirka fyra månader. Fordonen fanns hos Eljas under sex månader och hos Mälarcamp under drygt två år. Under denna period var Fordon 1 i trafik

i cirka fyra månader och Fordon 2 i cirka fem månader. Det har alltså varit under dessa fyra respektive fem månader som Fordonen har kunnat användas i rörelsen.

Av utdrag från Carfax avseende en slumpmässigt utvald hyrbil framgår av fordonshistoriken att fordonet i fråga anmälts som kommersiellt fordon och använts för uthyrning. Carfax gör en notering i sina register om ett fordon används för uthyrning. Av utdrag från Carfax avseende Fordonen framgår inte att Fordonen registrerats som uthyrningsfordon.

Körsträckorna talar för att Fordonen varit till försäljning. Kunder brukar normalt få provköra bilar som är till försäljning, ofta en eller två gånger. Därutöver transporteras bilar mellan olika försäljningsställen. Detta var vanligt förekommande hos Mälarcamp. När en kund i t.ex. Borlänge ville provköra en bil som fanns i Manntorp var bilen tvungen att transporteras från ett försäljningsställe till ett annat. Av utdrag från Infotorg daterade den 15 april 2016 framgår att Fordon 1 besiktats i Jordbro och Fordon 2 i Mjölby. När Fordonen skulle besiktas var dessa tvungna att köras.

Det har aldrig förelegat något avtal mellan DNB och Hymer. Mälarcamp försattes i konkurs den 15 mars 2015. Innan dess, särskilt under 2014, befann sig hela Mobile Living-koncernen i en akut likviditetskris. Koncernen var tvungen att träffa en uppgörelse med sina borgenärer för att kunna fortsätta att bedriva verksamheten. I syfte att rädda koncernen träffades ett flerpartsavtal den 21 december 2014 mellan Mobile Living-koncernen innefattande Mälarcamp och Mobile Living-koncernens kreditgivare. Hymer AG var även part till avtalet. Avtalet gick ut på att så mycket som möjligt av Mobile Living-koncernens tillgångar skulle avyttras i syfte att betala skulder. Av förvaltarberättelsen framgår bl.a. följande.

På grund av koncernens ekonomiska problem träffades den 21 december 2014 ett avtal mellan koncernens bolag, dess finansiärer samt Hymer i syfte att ge parterna rådrum för att utreda möjligheten för en finansiell och organisatorisk rekonstruktion ("Decemberöverenskommelsen"). Avtalet innebar i huvudsak att Danske Bank och Hymer lämnade ytterligare krediter om 10 mkr vardera till [Östgöta campinggruppen] respektive MLG, att Nordea i egenskap av innehavare av säkerhet i form av företagshypotek i Mälarcamp medgav att Hymer förvärvade fordon av Mälarcamp för en köpeskilling om 5 mkr [...].

Mälarcamp gav kreditgivarna en lista, i flerpartsavtalet benämnd "Appendix 3.4", med fordon som var till salu, däribland Fordonen. Kreditgivarna gav listan vidare till Hymer. Varken Mälarcamp eller kreditgivarna nämnde att Fordonen var belastade med äganderättsförbehåll. Hymer AG hade inte för avsikt att ta med Fordonen till Tyskland, varför de anvisades till Hymer för att säljas på den svenska marknaden. När Fordonen anlände till Hymer var de försedda med försäljningsskyltar.

Först i maj 2015, ett par månader efter att Hymer AG förvärvat Fordonen och anvisat dem till Hymer, framställde DNB ett krav mot Hymer på att få ta tillbaka Fordonen. Yrkandena om skadeståndsskyldighet på grund av värdeminskning och uteblivna ränteintäkter framställdes först i mars 2016 under tingsrättens handläggning av målet. Fordonen har rimligtvis minskat i värde kontinuerligt. DNB synes inte tidigare ha beaktat detta. Om värdeminskningen hade varit en kostnad så skulle det ha beaktats i avbetalningskontrakten. Hymer har under alla förhållanden inte orsakat någon värdeminskning, eftersom Hymer hela tiden haft Fordonen stående hos sig.

ÅBEROPAD BEVISNING

- - -

DOMSKÄL

Inledning

Målet handlar i första hand om huruvida de skriftliga äganderätts- och återtagandeförbehåll, som ostridigt finns med i överlåtelseavtalen rörande Fordonen, ska anses sakrättsligt giltiga. Om så inte är fallet ska käromålet ogillas.

Om tingsrätten kommer fram till att äganderättsförbehållen är giltiga uppkommer frågan om Hymer/Hymer AG har handlat i god tro när Fordonen överläts till bolaget. Har Hymer eller dessförinnan Hymer AG handlat i god tro ska käromålet ogillas.

Har god tro inte förelegat ska Hymer förpliktas att utan lösen utge Fordonen till DNB. Då uppkommer även frågor om huruvida DNB har rätt till ersättning för förlorade ränteintäkter och huruvida Hymer är skyldigt att ersätta DNB för värdeminskning på fordonen.

Är äganderättsförbehållen giltiga?

Rättslig reglering

I praxis och doktrin framgår att om säljaren av en vara medger rätt för köparen att förfoga över varan före betalning är ett äganderättsförbehåll som samtidigt uppställs ogiltigt (se exempelvis NJA 1932 s. 292 och NJA 1960 s. 221 samt Adlercreutz, Finansieringsformens rättsliga reglering, 2 uppl., 1995 s. 63 och Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 omarbetade uppl., 1996, s. 189 ff., med där angivna hänvisningar).

I frågan om vem som har bevisbördan för om ett uppställt äganderättsförbehåll inte är allvarligt menat och vilket beviskrav som ställs är följande av intresse.

I NJA 1959 s. 590 lade HD bevisbördan på den part som påstod att köparen hade en rätt att, trots det skriftliga äganderättsförbehållet, förfoga över varorna. Även efterföljande praxis får anses gå i samma riktning, se exempelvis NJA 1974 s. 660.

Det har emellertid även i doktrin och praxis framförts åsikten att det kan finnas situationer då det föreligger en presumtion för att ett äganderättsförbehåll inte är allvarligt menat.

Till att börja med råder det en stor enighet om att ett äganderättsförbehåll som uppställs rörande varor som säljs till en detaljist, vars verksamhet går ut på att sälja just de varorna, ska anses vara inte allvarligt menat (se Håstad, a.a., s. 193, Adlercreutz, a.a., s. 63, Almén, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl., 1960, s. 408, Hellner, Köprätt, 2 uppl., 1963 s. 184).

Det har argumenterats för att det även i andra situationer kan uppställas en presumtion för att ett äganderättsförbehåll inte varit allvarligt menat eller att beviskravet i vart fall inte ska ställas högt på den som påstår att äganderättsförbehållet inte ska gälla (se justitierådet Mannerfelts tillägg i NJA 1974 s. 660 och justitierådet Håstads tillägg i NJA 2009 s. 79). Detta gäller inte minst ett förfogandeförbud för en återförsäljare som inte har god likviditet.

Tingsrättens bedömning

De skriftliga avtalen som reglerar överlåtelsen av Fordonen, först till Eljas och sedan till Mälarcamp, har innefattat förbehåll om att äganderätten tillkommer DNB till dess att Fordonen är slutbetalda samt att Eljas respektive Mälarcamp förbjuds att försälja eller på annat sätt förfoga över Fordonen innan dessa är slutbetalda.

Hymer har anfört att DNB tillåtit Eljas respektive Mälarcamp att förfoga över Fordonen oavsett vad som stått i de skriftliga avtalen och att äganderättsförbehållen således inte har varit allvarligt menade och därmed inte är giltiga.

Vad gäller bevisbördans placering i frågan om huruvida äganderättsförbehållen varit allvarligt menade är utgångspunkten, i enlighet med praxis, att den ligger på Hymer. När fordonen överläts till Mälarcamp överläts de emellertid (som tingsrätten kommer att redogöra mer för nedan) till ett företag vars verksamhet bestod i att sälja husbilar. Fordonen blev där en omsättningstillgång. Tingsrätten delar den uppfattning som i doktrin framförs av bl.a. Torgny Håstad, nämligen att då bör det råda en presumtion för att äganderättsförbehållet inte är allvarligt menat. Det åligger DNB att motbevisa detta.

Det kan även övervägas om denna presumtion inte borde gälla redan vid överlåtelsen till Eljas. Eljas verksamhet har förvisso enligt bolagsordningen varit att bedriva rallyverksamhet samt konsultationer inom rally- och motorsport och därmed förenlig verksamhet vilket skulle kunna tala för att DNB inte har haft skäl att förvänta sig att Eljas skulle syssla med försäljning av husbilar. Det har dock framgått av den skriftliga och muntliga bevisningen att Eljas har köpt ett flertal husbilar på motsvarande sätt som nu är aktuellt och som sedan har sålts vidare till privatpersoner inom kort tid.

F.E. har berättat att Fordonen användes i samband med motorsportsevenemang. Det har dock endast skett vid två tillfällen. Vid några PR-sammanhang har de enligt honom över huvud taget inte använts. Han har berättat att någon s.k. hyrbilsförsäkring har man "nog inte haft" på Fordonen och att de inte användes som "regelrätta hyrbilar" utan främst som reservbilar för det fall att någon av deras hyrbilar gick sönder. Under den tid de inte hyrts ut har de varit till försäljning. Han har berättat att när Fordonen fanns hos Mälarcamp var de till salu. Han har uttryckt det på så vis att "hos en bilhandlare är allt till salu". Han har dock bekräftat att Fordonen bjudits ut till försäljning även hos Eljas. Han har i och för sig berättat att man då först alltid löste ut bilen från DNB. Att Fordonen var till försäljning redan hos Eljas får även stöd av den skriftliga bevisningen, se bl.a. fordonshistorik från Carfax rörande Fordon 1. Även det som framgår om hur Fordonen har ställts av och på samt deras körsträckor talar för att de redan hos Eljas har varit till försäljning snarare än använda i uthyrningssyfte eller dylikt.

Att DNB redan i detta läge borde ha förstått att Fordonen i praktiken utgjorde omsättningstillgångar hos Eljas talar de båda bolagens historik med varandra för. DNB hade på detta sätt, inom en relativt kort tidsperiod, sålt flera husbilar till Eljas som kort därefter lösts och sålts vidare till privatpersoner. Den avbetalningstakt som angavs i avtalen har även varit sådan att den talat för att vidareförsäljning skulle ske innan slutbetalning. Det har varit fråga om förhållandevis låga månadsbelopp som skulle betalas under 35 månader och därefter skulle betalning motsvarande ungefär halva husbilens värde betalas den sista månaden.

Därtill kommer att man i avtalen, när man givit exempel på vad Eljas/Mälarcamp på grund av äganderättsförbehållen inte fick göra med Fordonen, uttryckligen förbjudit uthyrning av dem. Nu är det bl.a. uthyrning av Fordonen som DNB påstår att man förväntat sig att de skulle användas till. Tingsrätten anser i och för sig att tillåtande av uthyrning inte är ett sådant förfogandemedgivande som medför att ett äganderättsförbehåll är ogiltigt. Nu har DNB emellertid i avtalen uttryckligen angivit ett sådant förbud som man sedan har låtit Eljas/Mälarcamp bryta emot (det har inte ens påståtts att något skriftligt medgivande till uthyrning lämnats). Detta talar i viss mån för att förfogandeförbuden i avtalen i sin helhet inte har varit allvarligt menade.

Den bevisning som har redovisats talar således för att äganderättsförbehållens giltighet kan ifrågasättas redan vid överlåtelsen till Eljas, eftersom det med fog kan sättas i fråga om förbudet för Eljas att förfoga över Fordonen har varit allvarligt menat.

Tingsrätten behöver dock inte ta ställning till om äganderättsförbehållen var ogiltiga redan i samband med överlåtelsen till Eljas, eftersom det står klart att de under alla förhållanden upphört att gälla i samband med överlåtelsen till Mälarcamp. Skälen för det är följande.

När DNB tillät ett gäldenärsbyte från Eljas till Mälarcamp tilläts en överlåtelse av de nu aktuella husbilarna till ett företag vars verksamhet har varit att sälja husbilar. Att husbilarna omedelbart från det att de kommit i Mälarcamps besittning varit till salu framgår av den skriftliga bevisningen och av vittnesmålen med framförallt F.E. och E.L. DNB, som har genomfört vissa kontroller samt en kreditprövning av Mälarcamp innan man tillät gäldenärsbytet, kan inte ha varit ovetande om vilken verksamhet som bedrevs av Mälarcamp. Det har heller inte framkommit att DNB haft något att invända mot att Fordonen skulle säljas.

Det tingsrätten redovisat ovan, vad gäller Eljas, om sättet för avbetalning av Fordonen är tillämpligt även vad avser Mälarcamp. Mälarcamps ekonomi har vidare varit sådan att bolaget skulle ha stora svårigheter att lösa Fordonen vid avbetalningskontraktens slut om bolaget inte dessförinnan sålde Fordonen.

Det råder således en presumtion för att förfogandeförbuden inte har varit allvarligt menade i samband med överlåtelserna till Mälarcamp. Därtill talar bevisningen i målet med styrka mot att så har varit fallet.

Tingsrätten finner därför att äganderättsförbehållen blev ogiltiga, i vart fall i samband med överlåtelsen till Mälarcamp. Det innebär att DNB:s talan om att utan lösen återfå Fordonen ska ogillas. Det innebär vidare att även de övriga yrkanden DNB framfört ska ogillas.

- - -

DOMSLUT

Käromålet ogillas.

Göta hovrätt

DNB Bank ASA filial Sverige överklagade i Göta hovrätt och yrkade att hovrätten skulle bifalla DNB:s käromål i tingsrätten.

Erwin Hymer Group Sverige AB motsatte sig att tingsrättens dom ändrades.

Hovrätten (hovrättspresidenten Charlotte Brokelind, hovrättsråden Martin Andersson och Andréa Erliden samt tf. hovrättsassessorn Mikael Malm, referent) anförde i dom den 8 maj 2018 följande.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Det är ostridigt att det i avtalen mellan DNB och Eljas Motorsport AB (Eljas) fanns en avtalsklausul om äganderättsförbehåll. Denna innebar bl.a. ett förbud för Eljas att sälja fordonen vidare innan kontrakten slutbetalats. Det är vidare ostridigt att denna klausul följde med vid gäldenärsbytet från Eljas till Mälarcamp AB (Mälarcamp). Av det skriftliga avtalet framgår således att Mälarcamp inte hade rätt att sälja bilarna vidare före slutbetalning.

Det är också ostridigt att husbilarna såldes vidare till Hymer och att de vid försäljningstillfället inte var slutbetalda.

Frågan i målet är till en början om Mälarcamp trots äganderättsförbehållet hade rätt att förfoga över husbilarna på det sätt som man gjort, dvs. om man hade rätt att sälja husbilarna trots att de inte var slutbetalda.

Äganderättsförbehålls giltighet - allmänna överväganden

Det finns inget som hindrar att en säljare genom äganderättsförbehåll förbjuder köparen att förfoga över en vara intill dess den är slutbetald. I vissa situationer har dock den typen av förbehåll ansetts inte allvarligt menade och därmed ogiltiga. Så är fallet om säljaren, trots äganderättsförbehåll, medger en rätt för köparen att förfoga över varan, till exempel genom försäljning eller genom att produkten införlivas i annan egendom (jfr bl.a. rättsfallen NJA 1932 s. 292 och NJA 1960 s. 221).

Giltigheten av ett äganderättsförbehåll som uppställts vid försäljning av varor till en detaljist, vars verksamhet går ut på att sälja dessa varor, har ifrågasatts i doktrinen. Det råder dock stor enighet om att det avgörande för om ett sådant förbehåll är allvarligt menat är om betalningstidpunkten infaller före tidpunkten för vidareförsäljning (jfr t.ex. Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl., 1996, s. 192, Hellner, Köprätt, 4 uppl., 1974, s. 232, Adlercreutz och Pfanzenstill, Finansieringsformers rättsliga reglering, 5 uppl., 2010, s. 70 f.).

Kredittiden kan i det sammanhanget, enligt hovrätten, inte ges avgörande betydelse, eftersom en detaljist i normalfallet kommer att vilja sälja vidare varan så fort som möjligt. Om kredittiden vore avgörande skulle därför ett äganderättsförbehåll i princip aldrig godtas vid försäljning till en detaljist av varor ämnade att säljas vidare. Sådant är inte rättsläget (jfr NJA 1932 s. 292 och NJA 1959 s. 590, se även Håstad, a.a., s. 193).

Det väsentliga för äganderättsförbehållets giltighet är således att säljaren inte medgivit en rätt för köparen att förfoga över varan före betalning. Bevisbördan ligger på den som påstår att ett avtalsvillkor om äganderättsförbehåll inte är giltigt (jfr NJA 1959 s. 590).

Bedömningen av om ett förfogandemedgivande har skett måste göras i varje enskilt fall. Det räcker inte med att köparen har ansett sig ha rätt att förfoga över varor som sålts med äganderättsförbehåll före betalning utan båda parter måste ha varit av den uppfattningen (se NJA 1959 s. 590 samt NJA 1974 s. 660). Det innebär att man måste pröva vad parternas avsikt med förbehållet har varit.

Eljas har inte haft rätt att förfoga över husbilarna före betalning

Som tingsrätten konstaterat har Eljas tidigare sålt vidare fyra husbilar som företaget kort tid dessförinnan förvärvat genom leasing eller avbetalningsköp med äganderättsförbehåll av DNB. I samtliga fall löste Eljas först krediten på fordonen, dvs. Eljas blev före vidareförsäljningen ägare till respektive fordon. När fordonen såldes vidare av Eljas hade DNB inte något ägarintresse i dem.

DNB har uppgett att företagets uppfattning var att Eljas skulle använda fordonen för marknadsföring och uthyrning. Enligt hovrätten är det dock inte avgörande vad DNB kände till eller inte om Eljas syfte med bilarna. Eljas var ingen fordonsförsäljare enligt registreringsbeviset, och dessutom löstes alltid lånen före vidareförsäljning. Eljas har inte, såvitt framgår av bevisningen i målet, haft rätt att före betalning förfoga över någon av de bilar som företaget tidigare kreditköpt eller leasat av DNB. Hovrätten delar tingsrättens uppfattning att uthyrning inte kan ses som ett förfogande och ett tillstånd till detta innebär inte ett sådant förfogandemedgivande som innebär att äganderättsförbehållet inte ska vara sakrättsligt giltigt.

Mälarcamp har inte haft rätt att förfoga över husbilarna före betalning

När bilarna sedan genom gäldenärsbytet kom i Mälarcamps ägo blev situationen delvis en annan. Mälarcamps verksamhet var bilförsäljning. DNB godkände gäldenärsbytet och kan enligt hovrätten inte ha svävat i okunnighet om vad Mälarcamp huvudsakligen sysslade med. Att bilarna i första hand skulle användas i Mälarcamps rörelse föranleder ingen annan bedömning. I avtalet klargjordes dock att äganderättsförbehållet alltjämt skulle gälla. U.S. och F.E. har samstämmt uppgett att parternas (dvs. DNB:s och Mälarcamps) avsikt var att fordonen i enlighet med äganderättsförbehållet skulle lösas från DNB före eventuell vidareförsäljning. Det innebär att båda parter i avtalsförhållandet var överens om att förbehållet var allvarligt menat. Att fordonen salufördes, med eller utan DNB:s vetskap, har i det avseendet mindre betydelse. Enligt hovrätten var inte heller Mälarcamps ekonomiska ställning vid gäldenärsbytet så anmärkningsvärt svag att den i sig skulle innebära en underförstådd rätt för Mälarcamp att förfoga över fordonen före betalning. Den långa kredittiden (36 månader) och det faktum att halva kreditbeloppet enligt avtalet skulle betalas den sista månaden i kredittiden tyder i och för sig på att DNB räknade med att låntagaren skulle kunna komma att sälja fordonen före kredittidens utgång, men det kan inte i sig tas som intäkt för att DNB gav sitt tillstånd till att fordonen såldes utan att lånen dessförinnan lösts.

E.L. har berättat att den som ville köpa ett fordon av Mälarcamp först lade en handpenning och att "Mantorp" därefter ordnade med godkännande av finansiering etc. Med Mantorp avses Mälarcamps huvudkontor. E.L. har inte haft klart för sig exakt vad som skedde där, men hon kunde i vart fall inte utan medgivande från huvudkontoret slutföra en bilaffär.

Det har inte framkommit något i målet som tyder på att DNB hade kännedom om hur Mälarcamp gick till väga vid en sedvanlig bilaffär. Även om så vore har det ingen avgörande betydelse. De aktuella fordonen var kvar i DNB:s ägo och E.L:s vittnesmål motsäger inte att rutinen

var sådan att en eventuell försäljning av dessa skulle ha genomförts först sedan ägandet övergått till Mälarcamp.

Äganderättsförbehållet var sakrättsligt giltigt när husbilarna såldes till Hymer. Såvitt känt är det bara husbilarna i det nu aktuella målet som sålts vidare innan lånen lösts från DNB. Mejlkonversationen mellan F.E. och P.L. visar tydligt att Mälarcamp inte ansåg sig ha rätt att förfara på det sättet. Detta har bekräftats av F.E. i förhöret i tingsrätten. DNB agerade också så fort försäljningen blev känd för banken och krävde tillbaka bilarna.

Det innebär sammantaget att creditsäljaren DNB och kreditköparen Mälarcamp tog äganderättsförbehållet på allvar, dvs. det fanns en gemensam partsavsikt med innebörden att förbehållet skulle vara giltigt, att DNB agerade så fort försäljningen blev känd, att Eljas (den tidigare avtalsparten) alltid löste lånen före vidareförsäljning av kreditköpta/leasade fordon, samt att det inte framkommit något som motsäger att rutinen hos Mälarcamp var att bilar såldes vidare först efter att Mälarcamp löst eventuella lån och krediter.

Avgörande för den sakrättsliga giltigheten av ett äganderättsförbehåll är enligt hovrättens mening om förbehållet varit allvarligt menat mellan avtalsparterna. I doktrinen har förts omfattande diskussioner om när och under vilka förutsättningar sådana förbehåll ska anses ha varit allvarligt menade. Det har i det sammanhanget förts fram att omständigheterna ibland kan vara sådana att det kan presumeras att äganderättsförbehållet inte har varit allvarligt menat. Om en sådan presumtion ska ställas upp eller inte spelar dock inte någon avgörande roll i detta mål. Enligt hovrättens mening har nämligen DNB visat att banken varken före eller efter gäldenärsbytet mellan Eljas och Mälarcamp gett något uttryckligt eller konkludent medgivande till förfogande före betalning. Av utredningen har dessutom framgått att inte heller Mälarcamp har uppgett att något sådant medgivande fanns. Enligt hovrättens mening har DNB således styrkt att äganderättsförbehållet varit allvarligt menat mellan banken och

Mälarcamp. F.E. har såväl i en mailkonversation som i förhör inför rätten bekräftat DNB:s syn på de aktuella förbehållen, nämligen att de även i praktiken innebar ett förbud för Mälarcamp att sälja husbilarna vidare före det att krediterna var lösta från DNB. Att detta verkligen varit F.E:s ståndpunkt vinner också stöd av det förhållandet att företagen i Eljaskoncernen såvitt framkommit aldrig tidigare hade förfogat över ett köpeobjekt i strid med ett äganderättsförbehåll som avtalats med DNB. Äganderättsförbehållet har därför varit sakrättsligt giltigt.

Hymer har inte gjort ett godtrosvärv

Vid denna bedömning ska hovrätten pröva frågan om Hymer vid förvärvet av fordonen var i god tro. Det är utrett att fordonen var kreditspärrade hos DNB och att Hymer genom sin ställföreträdare F.E. i samband med köpet kontrollerade detta. Han förväxlade enligt egen utsago DNB med Danske Bank. Den senare banken var en av avtalsparterna i ett större förvärv i vilket husbilarna ingick.

Hovrätten konstaterar således att F.E. gjort vissa undersökningar i samband med köpet av husbilarna. Att han möjligen felbedömt vem som var kreditgivare innebär inte att han varit i god tro om säljarens rätt att föfoga över fordonen. Hymer är ett bolag som regelmässigt handlar med motorfordon och en sådan förvärvare har en långtgående plikt att undersöka om överlåtaren har rätt att föfoga över bilen, till exempel genom granskning av säljarens förvärvshandlingar (se NJA 2006 s. 45). Hymer har därför inte gjort något godtrosvärv och DNB har rätt att utan lösen få tillbaka husbilarna. Tingsrättens dom ska därför ändras i enlighet med detta.

DNB har inte rätt till skadestånd för förlorade ränteintäkter

DNB har yrkat att Hymer till DNB ska utge ett kapitalbelopp om 21 239 kr jämte ränta. Grunden för yrkandet är att detta utgör inkomstförlust i form av de ränteintäkter som DNB hade fått av Mälarcamp om avbetalningskontrakten löpt på resterande avbetalningstid.

Utgångspunkten är att Hymer, då företaget inte gjort något godtrosvärv, är skyldigt att lämna tillbaka husbilarna och ersätta DNB för den skada som uppkommit.

Förlust av egendom räknas som sakskada och skadestånd för sakskada omfattar även inkomstförlust (5 kap. 7 § 3 skadeståndslagen). Men detta kan enligt hovrätten inte användas som grund för att en skadegörare ska förpliktas att fullgöra någon annans skyldigheter. DNB har inte anfört någon omständighet till stöd för att Mälarcamp inte skulle vara skyldigt att betala avtalsenlig ränta enligt respektive avbetalningsplan sedan företaget sålt fordonen vidare. Som DNB formulerat sitt yrkande i den delen är det därför riktat mot fel part och yrkandet ska därför ogillas.

DNB har rätt till ersättning för värdeminskning på bilarna

Även värdeminskning omfattas av skadestånd för sakskada. Eftersom Hymer inte gjort ett godtrosvärv ska företaget ersätta DNB för den värdeminskning som fordonen drabbats av. DNB:s fastställelseyrkande ska därför bifallas.

- - -

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten ändrar tingsrättens domslut i huvudsaken på följande sätt.

1. Hovrätten förpliktar Erwin Hymer Group Sverige AB att till DNB Bank ASA filial Sverige utan lösen utge

a) fordonet med registreringsnummer XZE 501, - - -, samt

b) fordonet med registreringsnummer RYD 049, - - -.

2. Hovrätten fastställer att Erwin Hymer Group Sverige AB är skadeståndsskyldigt gentemot DNB Bank ASA filial Sverige för den värdeminskning som uppkommit för de två ovan nämnda fordonen från den 21 december 2014 till dess DNB Bank ASA filial Sverige återfår fordonen.

- - - Högsta domstolen

Erwin Hymer Group Sverige AB överklagade och yrkade att HD skulle ogilla DNB Bank ASA filial Sveriges talan.

DNB Bank motsatte sig att hovrättens dom ändrades.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Anna Berglund, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom.

DOMSKÄL

Punkterna 1-11 motsvarar i huvudsak punkterna 1-6 i HD:s dom.

Rättsliga utgångspunkter

Äganderättsförbehåll

12. Äganderättsförbehåll är en säkerhetsrätt utan sakrättsligt moment, vars giltighet är principiellt erkänd i svensk rätt. Förbehållets rättsliga innebörd är densamma oavsett om det kallas för äganderättsförbehåll eller för något av begreppen återtagandeförbehåll, ägarförbehåll eller hävningsförbehåll. (Se t.ex. Göran Millqvist, Sakrättens grunder, 8 uppl. 2018, s. 112 ff. och Östen Undén, Svensk sakrätt i lös egendom, 10 uppl. 1976 s. 102.)

13. Det finns ingen lagstiftning till direkt stöd för äganderättsförbehållets sakrättsliga giltighet, som i stället följer av praxis. I obligationsrättslig lagstiftning har äganderättsförbehåll dock förutsatts vara gällande; se t.ex. 1 § lagen (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.

14. Grundförutsättningarna för att ett uppställt äganderättsförbehåll ska vara sakrättsligt giltigt är att det har avtalats senast samtidigt med att egendomen traderats till köparen, att säljaren lämnar kredit, att föremålet är preciserat och att det framgår vilken fordran som förbehållet avser. Det är själva avtalsbestämmelsen mellan parterna som innebär att ett förbehåll föreligger. Någon publicitet i form av registrering eller liknande krävs alltså inte. (Se t.ex. Folke Schmidt, Om ägareförbehåll och avbetalningsköp, 1938, s. 165 och Knut Rodhe, Handbok i sakrätt, 1985, s. 185.)

15. Rättsverkningarna av ett äganderättsförbehåll innefattar ett förbud för köparen att före slutbetalningen avyttra eller på annat sätt förfoga över varan eller skada den. Det kan sammanfattas som att köparen har en förpliktelse att bevara säljarens säkerhetsrätt i egendomen. (Jfr Axel Adlercreutz och Magnus Pfannenstill, Finansieringsformers rättsliga reglering, 5 uppl. 2010, s. 61 f.)

16. Den inskränkning i köparens dispositionsfrihet som följer av äganderättsförbehållet är en väsentlig del av dess funktion som creditsäkerhet. Inskränkningen, som innebär att ett äganderättsförbehåll inte kan kombineras med fri förfoganderätt för köparen före slutbetalning av köpeskillingen, behöver inte föreskrivas uttryckligen i villkor för att gälla. (Jfr Göran Millqvist, Sakrättens grunder, 8 uppl. 2018, s. 116 f.)

17. I den juridiska litteraturen framgår att med begreppet "förfogande" i detta sammanhang avses vidareförsäljning, konsumtion, infogande i annan egendom eller bearbetning av förbehållsgodset så att det förlorar sin identitet. (Se t.ex. Bo Helander, Kreditsäkerhet i lös egendom, 1984, s. 652, Torgny Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl. 1996 s. 189, Axel Adlercreutz och Magnus Pfannenstill, Finansieringsformers rättsliga reglering, 5 uppl. 2010, s. 69 f.)

Äganderättsförbehåll kan vara sakrättsligt ogiltigt

18. Under vissa förhållanden kan ett uppställt äganderättsförbehåll vara sakrättsligt ogiltigt. Om säljaren uttryckligen eller underförstått har gett köparen rätt att före slutbetalning förfoga över förbehållsobjektet, anses äganderättsförbehållet vara sakrättsligt ogiltigt och det oavsett om något förfogande rent faktiskt har ägt rum. Det är själva medgivandet till köparens förfogande som leder till sakrättslig ogiltighet; köparen ska inte ha tillåtelse att oimintetgöra säljarens säkerhet. (Se NJA 1932 s. 292, jfr NJA 1960 s. 221. Se även t.ex. Folke Schmidt, Om ägareförbehåll och avbetalningsköp, 1938, s. 195 f. och Torgny Håstad, a.a. s. 191.)

19. Om det föreligger ett säljarens förfogandemedgivande kan saken också uttryckas som att äganderättsförbehållet då inte har varit allvarligt menat mellan parterna. (Jfr Tore Almén och Rudolf Eklund, Om köp och byte av lös egendom, 4 uppl. 1960, s. 168 i not 129 och Henrik Hessler, Allmän sakrätt, 1973, s. 191.)

20. Det råder enighet i den juridiska litteraturen om att tidpunkten för köparens slutbetalning av förbehållsegendomen typiskt sett utgör en brytpunkt för förfogandemedgivandets inverkan på äganderättsförbehållets sakrättsliga giltighet. (Se t.ex. Torgny Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl. 1996 s. 191 f., Annina H. Persson, Förbehållsklausuler, 1998, s. 570, Jan Hellner, Köprätt, 4 uppl. 1974 s. 232, även Axel Adlercreutz och Magnus Pfannenstill, Finansieringsformers rättsliga reglering, 5 uppl. 2010, s. 71.)

21. Mera omdiskuterade har emellertid varit giltigheten av äganderättsförbehåll som avser egendom av viss karaktär, såsom förbruknings- och omsättningsvaror, eller som har uppställts under vissa omständigheter, t.ex. mellan en grossist och en detaljist. Det har då framhållits att sådana omständigheter kan indikera att köparens s.k. naturliga förfogandetidpunkt över egendomen infaller före betalningstidpunkten, något som i sin tur har ansetts vara en omständighet som kan tala för att det finns en mellan parterna åtminstone underförstådd förfoganderätt för köparen. (Jfr Torgny Håstad, a.a. s. 192 och NJA 1960 s. 221.)

22. För att sakrättslig ogiltighet ska inträda är det inte tillräckligt att köparen ansett sig ha rätt att förfoga över egendomen. Båda parterna, säljaren och köparen, måste uttryckligen eller underförstått ha varit överens om detta. (Se NJA 1959 s. 590 och NJA 1974 s. 660.)

23. Det är den som påstår att ett avtalat äganderättsförbehåll är ogiltigt som har bevisbördan för och behöver styrka sitt påstående. (Se NJA 1959 s. 590.)

24. Det anförda innebär att den sakrättsliga giltigheten av ett uppställt äganderättsförbehåll måste prövas och bedömas med hänsyn till samtliga relevanta omständigheter i varje enskilt fall.

Bedömningen i detta fall

Motorsports avbetalningsköp

25. Genom de skriftliga äganderättsförbehåll som DNB Bank uppställde i avbetalningskontrakten med Motorsport beträffande var och en av husbilarna,

förbehöll sig DNB Bank rätten att återta husbilarna till dess att Motorsport fullgjort alla sina betalningsförpliktelser enligt avtalet. I avtalen framhölls att det inte var tillåtet att sälja eller på annat sätt göra sig av med husbilarna innan kontraktet var slutbetalt.

26. Till avbetalningskontrakten fogades också allmänna villkor, som innehöll klausuler om bl.a. ägarförbehåll och återtagande av köpeobjekt, i vilka det angavs vara vid straffansvar förbjudet för köparen att hyra ut eller på annat sätt avhända sig köpeobjektet, att köpeobjektet endast fick användas i köparens rörelse, samt att köparen inte utan säljarens skriftliga medgivande fick hyra ut köpeobjektet.

27. Enligt bolagsordningen var Motorsport ett bolag som bedrev rallyverksamhet och konsultationer inom rally- och motorsport jämte därmed förenlig verksamhet. Bolagets ställföreträdare, F.E., har bekräftat att bolaget vid tidpunkten för avbetalningsköpen bedrev sådan verksamhet och tillagt att Motorsport även hyrde ut husbilar samt erbjöd utlåning eller provkörning till de kunder som ville. De aktuella husbilarna skulle enligt F.E. användas som reservbilar i dessa sammanhang samt fungera som boende för personal från bolaget i samband med motorsportverksamhet vid olika tävlingar.

28. F.E. och U.S., kreditschef på DNB Bank, har samstämmt redogjort för att DNB Bank och Motorsport har haft tidigare och välfungerande finansieringssamarbeten som bestått i att banken sålt husbilar på avbetalning till Motorsport, och att ingen husbil har sålts vidare av Motorsport utan att DNB Bank dessförinnan har fått full betalning och kreditförhållandet därmed avslutats.

29. Det förhållandet att DNB Bank tillåtit Motorsport att bedriva viss uthyrningsverksamhet med husbilarna, kan inte anses innebära att banken därigenom skulle ha medgett Motorsport att förfoga över husbilarna i den bemärkelse som medför äganderättsförbehållets sakrättsliga ogiltighet. Det saknar då betydelse att parternas individuella avtalsförhållande på den punkten skilt sig från vad som enligt de till avbetalningskontrakten fogade allmänna villkoren gällt i fråga om uthyrning.

30. Annat har inte framkommit än att DNB Bank och Motorsport ömsesidigt har uppfattat det skriftligen avtalade äganderättsförbehållet som gällande dem emellan och att de har agerat i enlighet därmed.

31. Hymer har inte visat att äganderättsförbehållen i avbetalningskontrakten mellan DNB Bank och Motorsport varit ogiltiga.

Gäldenärsbytet till Mälarcamp

32. Vid gäldenärsbytet från Motorsport till Mälarcamp framgår av avtalen om överlåtelse av avbetalningskontrakten att äganderättsförbehållen avseende husbilarna skulle vara fortsatt gällande. I avtalen bekräftades också uttryckligen att Mälarcamp kände till att husbilarna var föremål för äganderättsförbehåll till förmån för DNB Bank. Det var F.E. som undertecknade överlåtelseavtalen för både Motorsports och Mälarcamps räkning.

33. Mälarcamp var ett bolag vars verksamhet bestod av att bedriva försäljning av fritidsfordon och därmed förenlig verksamhet. Mälarcamp var alltså, till skillnad från Motorsport, en återförsäljare av den sorts egendom som äganderättsförbehållet avsåg.

34. Av utredningen i målet har framgått att husbilarna i Mälarcamps besittning kom att saluföras genom att bli försedda med varsin försäljningsskylt innehållande en prisangivelse jämte information om respektive fordon.

35. I fråga om hur Mälarcamp hanterade de fordon som salufördes hos bolaget har E.L., som är platschef vid Mälarcamps försäljningsställe i Upplands Väsby,

berättat att hon inte kände till om Mälarcamp hade något fordon som var kreditfinansierat av DNB Bank, att hon inte hade någon kontakt med DNB Bank och att hon inte heller var inblandad i att lösa krediter, utan att sådant sköttes centralt hos Mälarcamp; i Mantorp. Om det kom en intresserad kund, så informerade hon Mantorp för att det där skulle ordnas med affären.

36. Det förhållandet att Mälarcamp saluförde husbilarna utan att göra någon åtskillnad mellan dessa och övriga fordon talar visserligen för att bolaget betraktade husbilarna som en möjlig omsättningstillgång i verksamheten. Saluförandet av förbehållsegendomen motiverar emellertid inte omedelbart den slutsatsen att Mälarcamp därför också skulle ha ansett att DNB Bank hade medgett bolaget en rätt att faktiskt genomföra en försäljning av husbilarna innan de var slutbetalda.

37. F.E. har i förhöret med honom som sin uppfattning redovisat att Mälarcamp inte skulle ha sålt husbilarna utan att bolagets ekonomichef, P.L., först löst krediten på dem. Att han haft den uppfattningen stöds också av att han i e-postmeddelande till P.L., inför att det skulle göras ett ägarbyte avseende flera fordon, frågat om "spärren var släppt" beträffande en av de i målet aktuella husbilarna. Vad som har framgått om Mälarcamps centralt administrerade försäljningsrutiner motsäger inte detta.

38. Det anförda innebär att annat inte är visat än att Mälarcamps uppfattning var att bolaget inte ägde rätt att vidare sälja husbilarna innan slutbetalning till DNB Bank skett, det vill säga att Mälarcamp får anses ha uppfattat DNB Banks äganderättsförbehåll som allvarligt menade.

39. U.S. har i sin tur berättat att DNB Bank inför gäldenärsbytet saknade anledning att tro att husbilarna skulle komma att användas på annat sätt hos Mälarcamp än de använts tidigare. Han har därtill uppgett att även om Mälarcamps ekonomi inte var så god, var DNB Bank villig att ta kreditrisken med ett gäldenärsbyte eftersom ett bolags likviditet endast är en parameter bland andra vid bankens kreditprövning och att det, i det här fallet, rörde sig om samma bolagsgrupp och samma personer, med vilka samarbetet alltid tidigare fungerat. Det skulle dessutom ske en nyemission i Mälarcamp. Enligt U.S. hade DNB Bank inte godkänt krediten om dess syfte hade varit lagerfinansiering.

40. I målet har inte framkommit att DNB Bank känt till att Mälarcamp vare sig hade för avsikt att eller rent faktiskt kom att saluföra husbilarna.

41. Den omständigheten att DNB Bank godkände ett gäldenärsbyte till ett bolag som i sin verksamhet bedrev återförsäljning av samma sorts egendom som äganderättsförbehållet avsåg kan, särskilt med hänsyn till att någon naturlig förfogandetidpunkt för nämnda förbehållsegendom svårigen låter sig definieras, inte tillskrivas DNB Bank som ett underförstått förfogandemedgivande.

42. Vidare måste äganderättsförbehållet i avtalsförhållandet mellan DNB Bank och Mälarcamp bedömas i ljuset av DNB Banks omedelbart föregående och sedan tidigare etablerade affärsrelation till Motorsport, där annat inte påvisats än att de fordon som inköptes på avbetalning med äganderättsförbehåll alltid slutbetalades till DNB Bank innan vidare försäljning skedde. Till detta kommer att det var samma och för DNB Bank välkända person - F.E. - som företrädde både Motorsport och Mälarcamp vid gäldenärsbytet.

43. Av det anförda följer att Hymer inte har förmått visa att DNB Bank skulle ha gett Mälarcamp vare sig ett uttryckligt eller underförstått medgivande att förfoga över husbilarna före slutbetalning.

Slutsats

44. Äganderättsförbehållen är sakrättsligt giltiga.

45. HD gör ingen annan bedömning än hovrätten i frågorna om godtroshärvärv och skadestånd.

46. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

DOMSLUT

Se HD:s dom.

HD (justitieråden Kerstin Calissendorff, Johnny Herre, referent, Ingemar Persson, Lars Edlund och Eric M. Runesson) meddelade den 21 mars 2019 följande dom.

DOMSKÄL

Vad målet i HD rör

1. Målet i HD gäller bättre rätt till två husbilar som sålts på avbetalning med återtagandeförbehåll. Den huvudsakliga frågan i HD är om återtagandeförbehållen är sakrättsligt giltiga.

Bakgrund

2. Under 2012 sålde DNB Bank två husbilar på avbetalning till Eljas Motorsport AB (Motorsport). Husbilarna levererades till Motorsport. I avbetalningskontrakten fanns en klausul med följande lydelse.

"Säljaren förbehåller sig rätten att återta köpeobjektet till dess att Köparen fullgjort alla sina betalningsförpliktelser enligt detta avtal. Observera att det inte är tillåtet att sälja eller på annat sätt göra sig av med köpeobjektet innan kontraktet är slutbetalt."

3. I de allmänna villkor som utgjorde en del av avbetalningskontrakten angavs vidare följande:

"Ägarförbehåll och återtagande av köpeobjektet. Säljaren förbehåller sig äganderätten till köpeobjektet till dess Köparen fullgjort sina förpliktelser enligt detta kontrakt. Det är vid straffansvar förbjudet för Köparen att försälja, hyra ut, pantsätta eller på annat sätt avhända sig köpeobjektet eller del därav (exempelvis lämna köpeobjektet som inbyte) innan äganderätten helt övergått till Köparen."

4. Under 2013 överlät Motorsport husbilarna till Mälarcamp AB. Det skedde sedan DNB Bank godkänt ett gäldenårsbyte varigenom Motorsport överlät samtliga rättigheter och skyldigheter enligt avbetalningskontrakten till Mälarcamp. Husbilarna innehades därefter av Mälarcamp. I avtalet angavs bl.a. följande.

"Observera att det inte är tillåtet att sälja, eller på annat sätt göra sig av med Köpeobjektet innan kontraktet är slutbetalt. ...

Denna överlåtelse innebär att Nuvarande Köpare på Överlåtelsedagen överlåter samtliga rättigheter och skyldigheter gällande rubricerat kontrakt, innefattande bl.a. sin villkorade äganderätt till Köpeobjektet som är belastat med s.k. äganderättsförbehåll, till Ny Köpare."

5. Under 2014 överlät Mälarcamp ett större antal fordon, bl.a. de två husbilarna, till Hymer som ett led i en bredare uppgörelse i vilken DNB Bank inte var part. Avbetalningskontrakten för husbilarna var inte slutbetalda till DNB Bank vid överlåtelsen till Hymer.

6. DNB Bank väckte talan mot Hymer och yrkade bl.a. att Hymer skulle förpliktas att utan lösen utge husbilarna till banken. Tingsrätten fann att

förbehållen blivit sakrättsligt ogiltiga i vart fall i samband med Motorsports överlåtelse till Mälarcamp och ogillade DNB Banks talan. Enligt hovrätten var förbehållen sakrättsligt giltiga. Hovrätten har bifallit DNB Banks talan.

Rättsliga utgångspunkter

Återtagandeförbehåll

7. En kreditgivande säljare kan avtala med köparen om rätt att återta en vara, om köparen inte fullgör sin del av kreditköpsavtalet. Sådana förbehåll kan benämnas bl.a. äganderättsförbehåll, ägarförbehåll, hävningsförbehåll eller återtagandeförbehåll. Oberoende av benämning har de samma obligationsrättsliga och sakrättsliga verkningar. För att ett återtagandeförbehåll ska vara giltigt krävs att förbehållet ställts upp innan varan har kommit i köparens besittning, att varan är preciserad och att det följer av avtalet vilken fordran som förbehållet avser.

8. Rättsverkningarna av verksamma förbehåll är flera. En är att säljaren trots att varan har kommit i köparens besittning (tradition har skett) har rätt att häva köpet och återfå varan vid köparens betalningsdröjsmål (se t.ex. 54 § sista stycket köplagen). På motsvarande sätt har annan kreditgivare än säljaren rätt att återta varan om köparen inte fullgör sina förpliktelser enligt kreditköpsavtalet (se t.ex. 38 § konsumentkreditlagen, 2010:1846, och 7 § lagen, 1978:599, om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.). Ett giltigt återtagandeförbehåll innebär också att säljaren har separationsrätt till varan vid utmätning eller konkurs hos köparen. Vidare får säljaren - med de begränsningar som följer av godtrosförvävsreglerna - skydd mot köparens köpare och andra singularsuccessorer.

9. Ett giltigt återtagandeförbehåll innebär också ett förbud för köparen att skada varan eller förfoga över den genom vidareförsäljning, konsumtion, infogande i annan egendom eller bearbetning av varan så att den förlorar sin identitet. (Se t.ex. SOU 1988:63 s. 66 f., Torgny Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl. 1996, s. 189 samt Axel Adlercreutz och Magnus Pfannenstill, Finansieringsformers rättsliga reglering, 5 uppl. 2010, s. 69 f.) I standardvillkor anges detta förfogandeförbud ofta uttryckligen i förbehållsklausulen.

Förfogandemedgivanden

10. Ett återtagandeförbehåll har inte sakrättslig verkan om säljaren - uttryckligen eller underförstått - gett köparen en rätt att före slutbetalning förfoga över varan, oavsett om något förfogande rent faktiskt har ägt rum. Ibland sägs i ett sådant fall att förbehållet inte är allvarligt menat mellan parterna (se t.ex. Tore Almén, Om äganderättsförbehåll till föremål som införlivas med fast egendom, SvJT 1918 s. 5 och s. 21 not 1, Henrik Hessler, Allmän sakrätt, 1973, s. 191, Annina H. Persson, Förbehållsklausuler, ak.avh.,1998, s. 570 ff. och Håstad, a.a., s. 189 ff.).

11. Frågan om det har förelegat ett uttryckligt eller underförstått förfogandemedgivande har varit föremål för prövning i flera avgöranden av HD. I några av dessa har varorna varit avsedda för vidareförsäljning medan andra har avsett infogande i fast egendom.

12. I rättsfallet "Krupps äganderättsförbehåll" NJA 1932 s. 292 hade säljaren förbehållit sig äganderätten till varorna men också till köparens fordringar på tredje man sedan varorna sålts vidare och levererats. Därigenom ansågs köparen ha haft fri förfoganderätt till försäljning av varorna; förbehållet saknade därför verkan (jfr "Det tyska äganderättsförbehållet" NJA 1978 s. 593). I rättsfallet "Smågrisarna" NJA 1959 s. 590 hade grisar sålts för uppfödning och slakt. I avtalet hade säljarna förbehållit sig äganderätten till grisarna tills de var fullt betalda. Köparen hade för sin del utgått ifrån att han hade rätt att sälja grisarna utan att dessa fullt ut betalats. Enbart denna uppgift från köparen visade emellertid inte att säljarna godtagit ett sådant förfogande.

Den av köparen i övrigt åberopade utredningen visade inte heller att säljarna avsett att de skriftliga avtalens bestämmelser inte skulle gälla. Förbehållet ansågs därför vara giltigt.

13. I rättsfallet "Asfaltbolagets dörrar" NJA 1960 s. 221 såldes dörrar till en entreprenör för att användas till en byggnad som denne skulle uppföra. Dörrarna levererades vid byggplatsen med hänsyn till byggets beräknade fortgång. Annat kunde inte antas än att köparen haft rätt att omedelbart efter leverans inmontera dörrarna, även om full betalning inte hade erlagts. Det avtalade äganderättsförbehållet ansågs därför inte vara giltigt. Också rättsfallet "Industriportarna" NJA 1974 s. 660 avsåg leverans till en entreprenör där varorna, industriportar, såldes med äganderättsförbehåll. Enligt avtalet skulle säljaren ombesörja inmontering av portarna. Det kunde inte anses visat att parterna varit ense om att köparen skulle haft rätt att genom egen inmontering eller på annat sätt förfoga över portarna. Eftersom någon uttrycklig eller underförstådd överenskommelse om avvikelser från det skriftliga avtalet inte visats var förbehållet giltigt.

14. För att ett förbehåll ska sakna sakrättslig giltighet är det alltså inte tillräckligt att köparen för sin del ansett sig ha rätt att förfoga över egendomen. I stället måste också säljaren uttryckligen eller underförstått ha varit överens med köparen om detta. Vidare framgår bl.a. av "Smågrisarna" att det är den som i strid med avtalets ordalydelse påstår att ett äganderättsförbehåll är ogiltigt som har bevisbördan för sitt påstående. En sådan placering av bevisbördan ligger också i linje med allmänna principer (jfr t.ex. Lars Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2005, s. 228).

15. I "Industriportarna" uttalade justitierådet Mannerfelt i ett tillägg, med hänvisning till "Asfaltbolagets dörrar", att det kan anses råda en - givetvis brytbar - presumtion för att båda parter i verkligheten utgått från att köparen oberoende av betalning och äganderättsförbehållet ska kunna ta varan i anspråk när byggets fortgång gör detta behövligt. Enligt tillägget skulle presumtionen gälla om avtalet avsåg varor som levererades till en byggplats och som var avsedda att infogas i byggnaden av köparen. (Jfr justitierådet Håstads tillägg i NJA 2009 s. 79.)

16. Redovisad rättspraxis ger emellertid inte stöd för mer än att frågan om ett återtagandeförbehålls sakrättsliga giltighet till följd av en uttrycklig eller underförstådd överenskommelse mellan parterna ska avgöras efter sedvanlig avtalstolkning. Det innebär att bl.a. parternas tidigare mellanhavanden och vad som förekommit inför och efter avtalsslutet får betydelse. Det får även betydelse vilken typ av vara och avtalssituation det är fråga om. Vad som krävs för att en uttrycklig eller underförstådd överenskommelse ska anses vara bevisad blir därför beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. För en sådan ordning talar också att en presumtion för att en köpare i vissa situationer, trots återtagandeförbehållet, ska anses ha fått förfoganderätt före betalning skulle skapa gränsdragningsproblem.

17. Om den naturliga förfogandetidpunkten infaller före betalningstidpunkten kan det tala för att säljaren i vart fall underförstått har gett köparen en förfoganderätt före betalning (jfr Håstad, a.a., s. 192). Om kreditköpet avser varor avsedda för omedelbar förbrukning eller användning som komponenter i tillverkningen kan det tala för att parterna avsett att förbehållet inte ska hindra förbrukning eller vidareförsäljning före betalning. Detsamma kan gälla när en grossist säljer till en detaljist. Också i nu nämnda fall måste hänsyn emellertid tas till om avtalet eller omständigheterna i övrigt är sådana att betalningsskyldigheten enligt parternas avtal inträtt före förfogandet.

Bedömningen i detta fall

Motorsports avbetalningsköp

18. Genom de återtagandeförbehåll som DNB Bank uppställde i förhållande till Motorsport hade banken rätt att återta husbilarna till dess att Motorsport fullgjort alla sina avtalade betalningsförpliktelser. Det framhölls i avtalen att Motorsport inte fick sälja eller på annat sätt göra sig av med husbilarna innan slutbetalning skett.

19. Det framgår av utredningen i målet att Motorsport, utöver det huvudsakliga verksamhetsföremålet som var rallyverksamhet, hyrde ut husbilar och erbjöd provkörning till presumtiva kunder. De aktuella husbilarna skulle användas som reservbilar i dessa sammanhang. Husbilarna skulle vidare användas av Motorsports personal i samband med tävlingar. Om en kund var intresserad av en bil kunde Motorsport dock tänka sig att sälja bilen.

20. Av utredningen framgår också att DNB Bank under en följd av år hade sålt husbilar på avbetalning till Motorsport samt att ingen husbil hade sålts vidare utan att banken dessförinnan fått full betalning och kreditförhållandet därmed avslutats. Något partsbruk med annat innehåll hade alltså inte etablerats mellan parterna.

21. Hymer har således inte bevisat att parterna uttryckligen eller underförstått kommit överens om att Motorsport fick förfoga över husbilarna genom försäljning före slutbetalning. Återtagandeförbehållen i de båda kontrakten var därför gällande mellan Motorsport och DNB Bank.

Återtagandeförbehållens giltighet efter Mälarcamps förvärv av bilarna 22. Vid överlåtelsen av husbilarna från Motorsport till Mälarcamp övertog Mälarcamp med DNB Banks godkännande alla rättigheter och skyldigheter enligt de båda kontrakten. Mälarcamp inträdde därför i Motorsports ställning gentemot banken. Det angavs uttryckligen i överlåtelseavtalen att förbehållen avseende husbilarna även fortsättningsvis skulle gälla. Mälarcamp bekräftade i avtalen också att husbilarna var föremål för återtagandeförbehåll till förmån för banken.

23. Mälarcamps verksamhet bestod huvudsakligen av att bedriva försäljning av fritidsfordon. Bolaget var alltså, till skillnad från Motorsport, en återförsäljare av sådan egendom som förbehållet avsåg.

24. Efter köpet saluförde Mälarcamp de två husbilarna på samma sätt som övriga fordon som var till salu. F.E., som då var ställföreträdare för både Motorsport och Mälarcamp, har i förhör angett att avsikten var att Mälarcamp inte skulle sälja husbilarna utan att först lösa krediten. Uppgiften stöds av utredningen i övrigt. Utredningen ger sammantaget inte stöd för att Mälarcamp uppfattat sig ha rätt att vidare sälja husbilarna innan slutbetalning skedde till DNB Bank.

25. Utredningen ger än mindre stöd för att DNB Bank genom att acceptera gäldenärsbytet vid överlåtelsen från Motorsport till Mälarcamp skulle ha lämnat ett underförstått föfogandemedgivande till Mälarcamp i strid med det skriftliga avtalet.

26. Hymer kan mot bakgrund av det anförda inte anses ha bevisat att Mälarcamp av DNB Bank fått ett uttryckligt eller underförstått medgivande att förfoga över husbilarna före slutbetalning. Förbehållen var därför sakrättsligt giltiga också i förhållande till Mälarcamp.

Övriga frågor i målet

27. Hovrätten har funnit att Hymer inte har gjort ett godtrosförvärv av husbilarna. Hovrätten har vidare funnit att Hymer ska ersätta DNB Bank för den värdeminskning som fordonen drabbats av. HD gör samma bedömning i dessa frågor.

Slutsats

28. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

- - -

DOMSLUT

HD fastställer hovrättens domslut.

- - -

Sökord: Återtagandeförbehåll; Äganderättsförbehåll;
Förfogandeförbud
